

PO CO NAM GLOBALGAP?

Marcin Juchniewicz

Aller Aqua

1. Istota standardu GLOBALGAP

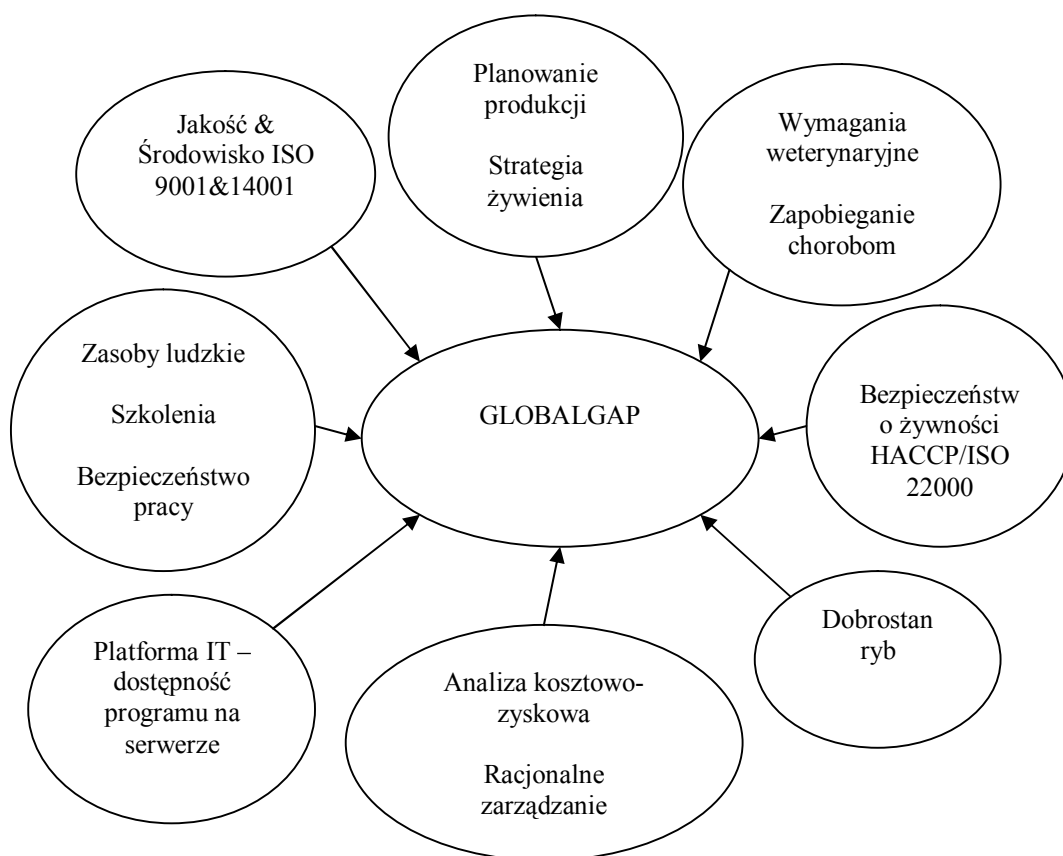
GLOBALGAP stanowi system zapewniania bezpieczeństwa żywności w produkcji pierwotnej. Jak wiadomo, systemy identyfikowalności wyrobów oraz zapewniania jak najwyższej ich jakości, stanowią w globalnej sieci dostaw istotny element. GLOBALGAP (pierwotnie EUREPGAP) został powołany do życia przez branżę ogrodniczą w roku 1997. Z czasem swym zasięgiem obejmował coraz więcej obszarów, w szczególności sektor rolno - spożywczy, w tym od niedawna branżę producentów akwakultury. W ostatnich latach na rozproszonym rynku sprzedaży ryb zaczęły pojawiać się sygnały zainteresowania standardami GLOBALGAP u odbiorców ryb takich jak globalne sieci hipermarketów. Stanowią one ogniwo końcowe odbioru hurtowego ryb. Wymagania, aby wyrób był w pełni identyfikowalny na każdym etapie produkcji, nakładają obowiązek wdrożenia systemu GLOBALGAP na producentów pierwotnych, tworząc w ten sposób globalny łańcuch dostaw, gdzie każde ogniwo jest zarządzane, monitorowane według wymagań standardu. Autorzy systemu nie definiują narzędzi wdrożenia oraz jego utrzymania, jedynie określają parametry hodowli ryb, które powinny być spełnione, aby otrzymać certyfikację GLOBALGAP. W odróżnieniu od innych systemów zarządzania jakością i środowiskiem, obszary szczególnej uwagi w systemie GLOBALGAP stanowią - bezpieczeństwo żywności, ochrona środowiska, BHP oraz dobrostan zwierząt.¹

Innymi istotnymi aspektami jest również powinność prowadzenia zapisów z wyników wszystkich działań w gospodarstwie, oraz poddawanie tych wyników regularnym ocenom, dzięki czemu można sprawnie monitorować procesy, określać punkty krytyczne w systemie produkcji, wprowadzać działania naprawcze oraz zapobiegające i w ten sposób ograniczać straty ryb wynikające z błędów ludzkich, awarii maszyn, urządzeń, potencjalnych zatruc środowiskowych ryb etc.

Standard GLOBALGAP stanowi zatem nie tylko wartość dodaną dla klienta poprzez zbiór działań zmierzających do zapewnienia najwyższej jakości wyrobu ale również dla producenta oraz społeczności lokalnej, która nie ponosi strat z tytułu np. zakłócania krajobrazu lokalnego, czy zanieczyszczania środowiska przez działalność hodowli ryb na danym terenie. Poniżej zostało przedstawione syntetyczne zestawienie istoty standardu GLOBALGAP na załączonym rysunku 1.1 w aspekcie specyfiki produkcyjnej gospodarstw pstrągowych.

---

¹ M. Wiśniewska, *GLOBALGAP podstawy*, materiały ze szkolenia zorganizowanego przez firmę „TÜV Nord Polska” w dniu 22.03.2010 w Czarnej Dąbrówce, str. 21.

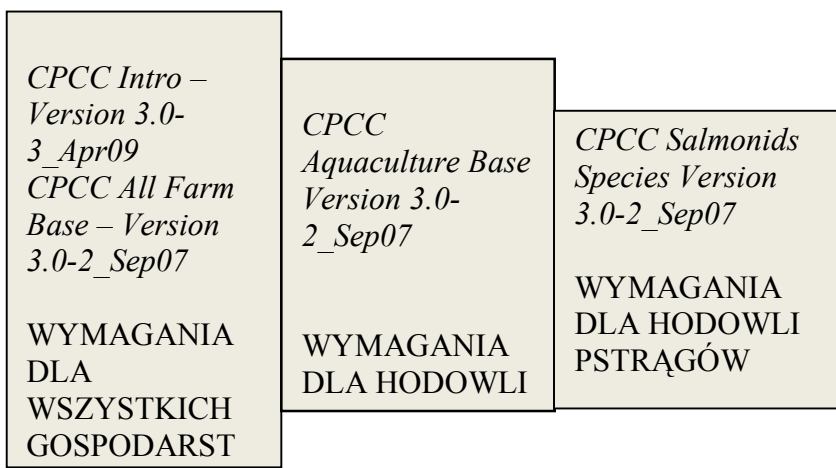

Rysunek 1.1: Obszary działań w ramach standardu GLOBALGAP

Źródło: Opracowanie własne na podstawie:

- GLOBALGAP, CPCC Intro – Version 3.0-3_Apr09.
- GLOBALGAP, CPCC All Farm Base – Version 3.0-2_Sep07.
- GLOBALGAP, CPCC Aquaculture Base – Version 3.0-3_March10.
- GLOBALGAP, CPCC Salmonids Species Version 3.0-2_Sep07.
- Zintegrowany system zarządzania jakością i środowiskiem przygotowany dla gospodarstwa rybackiego K2, materiały wewnętrzne firmy, 31.03.2009.

2. Budowa standardu GLOBALGAP

Rysunek 2.1: Zarys budowy GLOBALGAP

Źródło: GLOBALGAP, CPCC Intro – Version 3.0-3_Apr09.

Jak widać z załączonego rysunku 2.1, dokumenty GLOBALGAP podzielone zostały na 3 moduły. Pierwszy zaprezentowany na rysunku moduł odnosi się do wymagań, jakie powinny spełnić wszystkie gospodarstwa rolne, w tym rybackie. Demonstruje on ogólny poziom wymogów w obszarze bezpieczeństwa żywności oraz personelu, ochrony środowiska, zapewniania identyfikowalności na każdym etapie produkcji jak również w obszarze humanitarnego postępowania ze zwierzętami. Drugi moduł uszczegóławia obszary wymienione w pierwszym module w odniesieniu do wszystkich gospodarstw rybackich śródlądowych oraz morskich, uwzględniając specyfikę produkcyjną tych gospodarstw. Trzeci moduł określa punkty kontroli w obszarze głównych filarów GLOBALGAP w odniesieniu do gospodarstw pstrągowych. W tym module zostały przedstawione, zgodnie z tabelą 2.1, wymagania dla gospodarstw pstrągowych wraz z sugestiami sposobów postępowania, aby udowodnić spełnienie danego wymogu. Poziom wymagań w kolumnie 3 określa, czy dane wymaganie można w danej sytuacji hodowlanej pominąć lub nie. Dodatkowo, wszystkie wymagania określone jako podstawowe powinny być spełnione, natomiast w przypadku wymagań drugorzędnych, wystarczy, jeśli hodowca uzyska 95% odpowiedzi pozytywnych.

Tabela 2.1: Fragment tabeli samooceny przygotowany dla gospodarstw pstrągowych podług standardu GLOBALGAP²

AB.1 Przechowywania zapisów i kontrola wewnętrzna			
AB.1.1 Zarządzanie i dokumentacja		KOMENTARZ	POZIOM WYMAGAŃ
AB.1.1.1	Czy zakład posiada udokumentowaną strukturę działań na poziomie operacyjnym, bezpieczeństwa sanitarnego hodowli oraz higienicznego ryb, ochrony środowiska, BHP?	Udokumentować, w jaki sposób hodowla spełnia wymagania GLOBALGAP;	Wymaganie podstawowe; Punkt kontrolny stosuje się zawsze;

² Tabela wszystkich wymagań GLOBALGAP wraz z kryteriami ich spełnienia będzie dostępna w języku polskim na stronach SPRL.

AF.1.1	Czy wszystkie prowadzone rejestry, zapisy są przechowywane przez okres minimum 2 lat, chyba, że ustawa krajowa w danym punkcie kontrolnym przewiduje inaczej?	Nowi aplikanci systemu GLOBALGAP powinni przechowywać rejestry minimum 3 miesiące przed audytem certyfikującym;	Wymaganie podstawowe;
AB.1.1.2	Czy zakład posiada strukturę organizacyjną oraz karty pracy określające zakres odpowiedzialności, podległość służbową oraz funkcje danych stanowisk pracy?	Udokumentować strukturę organizacyjną; pracownicy powinni być jej świadomi;	Wymaganie podstawowe; Punkt kontrolny stosuje się zawsze;
AB.1.1.3	Czy w zakładzie istnieje udokumentowana procedura monitoringu procesów oraz oceny działań w formie auditu, jak również opisująca częstotliwość auditu, osoby, plan działania, podejmowane działania korygujące oraz zapobiegające?	Przedstawić udokumentowaną procedurę planowania auditów, w tym ustalenie częstotliwości oraz zasad przebiegu; Przedstawić dowody rejestru niezgodności na gospodarstwie oraz dowody wprowadzenia udoskonaleń wynikających ze stwierdzonych oraz potencjalnych niezgodności;	Wymaganie drugorzędne;

Źródło: Opracowanie własne na podstawie:

- GLOBALGAP, *CPCC All Farm Base – Version 3.0-2_Sep07*.
- GLOBALGAP, *CPCC Aquaculture Base – Version 3.0-3_March10*.
- GLOBALGAP, *CPCC Salmonids Species Version 3.0-2_Sep07*.

3. Po co nam GLOBALGAP?

Od początku lat 90-tych rybactwo śródlądowe stawało się rozwojową branżą z wyraźnie zaznaczonym trendem produkcji ryb dla celów konsumpcyjnych. Metody tradycyjnego chowu pstrąga tęczowego są w świetle szczególnej uwagi ze względu na ich wpływ środowiskowy poprzez potencjalną emisję zanieczyszczeń hodowlanych do rzek. Introdukcja nowoczesnych metod produkcji i nowoczesnego zarządzania zminimalizuje ten wpływ jeszcze bardziej. Produkcja ryb zaczęła z czasem podlegać globalnym prawom rynku, co sprawiało, że hodowca zmuszony został do walki o swoje miejsce na nim często obniżając ceny do poziomu, który stał się trudny do zaakceptowania.

Równocześnie sektor rybactwa stał się przedmiotem ataku różnych organizacji ekologicznych, co znalazło swój wyraz w zastrzaniu przez właściwe instancje norm jakości środowiska. Jednocześnie rosła świadomość wśród konsumentów o potrzebie wiedzy z zakresu pochodzenia produktu i możliwości jego identyfikacji na poszczególnych etapach produkcji. Systemy identyfikowalności wyrobów zostały wdrożone w hipermarketach jako odpowiedź na rosnące wymagania klienta, chcącego wiedzieć, czy produkt jest świeży, bezpieczny, stworzony wg określonych standardów higienicznych, weterynaryjnych, prawnych oraz według wewnętrznej dobrej praktyki produkcyjnej. Dowodem spełnienia tych wymagań jest nadanie odpowiedniego certyfikatu przez firmę audytującą dane przedsiębiorstwo, w tym również logo firmy certyfikującej, potwierdzającego spełnianie wymagań określonego standardu. Potrzeba certyfikacji produkcji widoczna jest w branżach, w których wymagana jest dokumentacja historii produktu, szczególnie w przypadku produkcji

zwierzęcej. Zagadnienia te nabierają również istotnego znaczenia w akwakulturze, jako że świeża ryba wysokiej jakości jest dla konsumenta sprawą niekwestionowanej wagi. W tym świetle zagadnienia monitorowania procesów pod kątem wymagań wewnętrznych oraz zewnętrznych na drodze „od stawu do stołu” stają się ważną częścią składową zarządzania strategicznego gospodarstw pstrągowych oraz całego łańcucha dostaw.

Spółeczność europejska oraz organizacje pozarządowe państw członkowskich Unii Europejskiej stale poszukują możliwości zrównoważonego rozwoju sektora akwakultury. Aby osiągnąć ten cel, zostały określone następujące parytety działań: dopuszczalnego wpływu hodowli ryb na środowisko naturalne, dobrostanu zwierząt, zapewnieniu identyfikowalności ikry/ryb oraz paszy, jak również wpływu działalności na środowisko lokalne. Aspekty te zostały uwzględnione

w standardzie GLOBALGAP w formie propozycji działań, które należy wykonać, aby uzyskać pozytywną certyfikację spełnienia wymagań standardu. System został pierwotnie opracowany dla branży owocowo - warzywnej, a obecnie powstały moduły tego standardu specyficzne dla hodowli różnych gatunków ryb w akwakulturze. Niestety, sprowadzając je na nasz grunt hodowlany, oznacza to, nie mniej, nie więcej, iż jako producenci pierwotni, hodowcy ryb mogą zostać „objęci” obowiązkiem wdrożenia GLOBALGAP jako uczestnicy globalnego łańcucha dostaw ryb. Przetwórcy ryb zaczynają powoli podnosić dyskusję wokół GLOBALGAP, jako że supermarkety pytają o produkt, który jest objęty standardem od samego poczęcia, a zatem od ikry poprzez rybę hodowaną, następnie przetwarzaną aż do filetu na półce sklepowej. Kiedy GLOBALGAP zacznie pukać do naszych drzwi? Już po cichu puka, natomiast my, jako hodowcy, powinniśmy mentalnie przygotować się na potencjalnie rychły obowiązek wdrożenia standardu, aby przetrwać na rynku żywności. Im wcześniej zaczniemy zgłębiać i wdrażać system, tym lepiej – wyprzedzimy wówczas zmiany, nie dając się zaskoczyć. Oczywiście, można zapytać, czy prawdziwe hodowanie ryb, gdzie zarządca musi przygotowywać system zarządzania jakością i środowiskiem według GLOBALGAP zamiast obchodzenia w kaloszach stawów, pilnowania pracowników oraz nadzorowania produkcji, odchodzi do lamusa? Niekoniecznie, system może wdrożyć konsultant firmy audytującej GLOBALGAP, który spotyka się z hodowcą i opracowuje wspólnie z nim algorytm postępowania w danym gospodarstwie według tego standardu. Na pewno wdrożenie wymaga u hodowcy zmiany sposobu myślenia na bardziej systemowe. Trzeba bowiem opracowywać plany zarządzania produkcją i środowiskiem w hodowli, weryfikować słuszność tych działań oraz dokumentować wyniki działań naprawczych. Szukając plusów wdrożenia standardu, można wysunąć tezę, iż opracowane formuły postępowania mogą być dobrym narzędziem zarządzania systemowego w gospodarstwach pstrągowych.

Natężenie konkurencyjne sektora powoli wymusza na hodowcach poszukiwanie takich systemów zarządzania, które zapewnią sprawne funkcjonowanie przy nasilającej się konkurencji. Szczególnie istotne wydaje się tu być zarządzanie procesowe jako znakomite narzędzie osiągnięcia znacznych korzyści ekonomicznych dzięki podejściu procesowemu i ograniczaniu ilości błędów wynikających z nieznamośności procedur działania czy ich braku, jak również działania intuicyjnego, które w wielu wypadkach zawodzi. Przy obecnych wahaniach cenowych sprzedaży ryb z gospodarstw rybackich dla przetwórci oraz innych odbiorców, wdrożenie jakiegokolwiek systemu

zarządzania może zapewnić przewagę konkurencyjną na rynku dzięki stworzonej możliwości dostrzegania gospodarstwa w skali makroekonomicznej. Również poprzez narzędzia do stałego monitoringu i kontroli kosztów na różnych etapach produkcji, można racjonalnie zarządzać gospodarstwem.

4.

analiza krytyczna wymagań GLOBALGAP

Standard GLOBALGAP wydaje się być systemem spójnym logicznie, jednak w wielu punktach niedostosowanym do specyfiki branży akwakultury. Odnosi się to w szczególności do obowiązku znalezienia dostawców usług, towarów (AB.5.1), którzy również są zarejestrowani w systemie GLOBALGAP. Na początku drogi systematycznego wdrażania standardu na hodowle pstrąga, nie będzie łatwo znaleźć dostawców, którzy spełniają takowe wymagania. Również obowiązek zapewnienia pełnej identyfikowalności paszy oraz ryb (AB.5.1, AB.6.2.1), pomimo, iż wydaje się być uzasadniony, stawia przed hodowcami wyzwanie wdrażania skutecznych mechanizmów identyfikacji na każdym etapie produkcji, co dodatkowo mocno obciąża „zabieganego” hodowcę. Poza tym punkty kontroli mówiące o obowiązku dokumentacji wszystkich zdarzeń, również tych o nieistotnym znaczeniu dla otoczenia np. rejestracją rażąco zdeformowanych ryb w stawach (AB.2.1.18) „zarzuca” hodowcę ogromem pracy dokumentacyjnej, zabierając im esencję hodowli ryb. Z kolei punkty kontroli mówiące o ustalaniu planu weterynaryjnego zdrowia ryb, uwzględniającego właściwy nadzór weterynaryjny przez lekarzy weterynarii (AB.5.2.7, B.5.3.9) nie są często adekwatne w wypadku hodowli, w której hodowca wypracował własne doświadczenia dezynfekcji i leczenia ryb, a lokalni doktorzy weterynarii nie są wielokrotnie specjalistami d.s. chorób ryb. Inne punkty mówią z kolei o spełnianiu wymagań dotyczących zapewnienia dobrostanu ryb w aspekcie prawidłowego zagęszczenia oraz jakości wody adekwatnej dla wymagań pstrąga (AB.5.2.14, 5.2.19). Ocena tych parametrów jest tutaj skomplikowanym procesem, bowiem nie ma żadnych realnych wytycznych mówiących o dobrym lub złym „samopoczuciu ryb” w stawach, metody oceny są często subiektywne. Również humanitarne traktowanie pstrągów, czyli nie zadawanie im bólu podczas manipulacji (AB.5.2.20) jest pojęciem abstrakcyjnym, bowiem nie ma przepisów prawnych traktujących o tym, a interpretacja punktu kontrolnego może być różnie postrzegana. Innym aspektem uciążliwości niektórych punktów kontroli są wymagania stawiające nacisk na porównywanie jakości składników paszowych, czy lekarstw z normami zewnętrznymi, poprzez zlecone badania, co podraża dodatkowo koszty produkcji (AB.5.2.12, AB.6.2.4, AB.6.1.2, AB.6.1.3, AB.6.1.4, AB.6.2.6, AB.6.2.8, AB.6.10, AB.5.3.8). Najtrudniejszy w realizacji punkt kontroli, wspomniany wcześniej, dotyczy obowiązku uboju ryb bezpośrednio po odłowieniu w celach właściwego ich wykrwawienia (SN.5.2.1). Z praktycznego punktu widzenia ubój ryb celem ich skutecznego wykrwawienia jest nierealny, jako że czas załadunku ryb na środek transportu jest ograniczony w związku z potrzebą jej szybkiego dowozu do przetwórnicy, a przy sprzedaży hurtowej ryb, zabieg zabijania każdej ryby jest wielce czasochłonny. Pozytywnymi aspektami wymagań pod kątem potencjalnej wartości dodanej do firmy są natomiast wymogi prowadzenia zapisów z działań korygujących oraz zapobiegawczych (AB.1.1.4), co ma kolosalne znaczenie w rozwoju firmy oraz produktu, bowiem zapewnia właściwy monitoring hodowli i ocenę przebiegu procesów. Również

punkty kontroli dotyczące prowadzenia zabiegów dezynfekcyjnych ryb, sprzętu oraz rejestrowania wyników tych zabiegów wydają się być silnie uzasadnione dla hodowli pstrąga (AB.5.2.6, AB.5.9.3, AB.5.9.9, AB.6.3.1), w której przenoszenie wszelkich patogenów może mieć negatywny wpływ na stan zdrowia ryb i powodować wymierne straty.

5.

wagi oraz wnioski

Ideą moją nie jest oczywiście zniechęcenie do wdrożenia standardu, tylko przedstawienie rzeczywistego jego odniesienia do specyfiki branży hodowlanej. Mimo wszystko większość wymagań hodowcy

w rzeczywistości spełniają, pozostaje kwestia dostarczenia dowodu w postaci prowadzonej dokumentacji (nie taki diabeł straszny..).

W wielu punktach standard jest oczywiście niedopracowany lub niedostosowany, ale istnieją panele robocze GLOBALGAP, na których można wywierać wpływ na kształt standardu poprzez aktywną dyskusję środowiska rybackiego, uwzględniając możliwości praktycznego zastosowania wymagań. Odnosi się to szczególnie do obowiązku uboju ryb przed sprzedażą dla przetwórci celem ich właściwego wykrwawienia, co wydaje się, z praktycznego punktu widzenia, zabiegiem absurdalnym. Mimo wszystko, aby dodać trochę otuchy dla nas – strapionych hodowców – pozwolę sobie na wyodrębnienie kilku znaczących korzyści nie tylko tytułem zadowolenia odbiorców ryb i zwiększenia kosztów produkcji (wdrożenie oraz ewentualnie certyfikacja) ale również tytułem usprawnienia zarządzania w naszych hodowlach.

- Hodowla wychodzi naprzeciw wymaganiom organów nadzoru sanitarnego, administracyjnego, środowiskowego;
- Kierownictwo posiada pełną kontrolę nad wszystkimi zdarzeniami dzięki właściwym procedurom postępowania oraz identyfikacji właścicieli procesów;
- System będzie zawierać mechanizm, który minimalizuje ilość nieuchronnych błędów hodowlanych. Dzięki stworzeniu procesu monitoringu zdarzeń, w wyniku analizy wszystkich stwierdzonych niezgodności, wprowadza się działania korygujące, które zmniejszają prawdopodobieństwo wystąpienia podobnych błędów w przyszłości;
- Hodowca pstrąga posiada pełną dokumentację, stanowiącą solidny dowód wszystkich zdarzeń, czynności podjętych w gospodarstwie i dostrzega, jak poszczególne ogniwa w produkcji wpływają na jej przebieg;
- W przypadku zaistniałego wypadku, awarii – istnieje pełna dokumentacja takiego zdarzenia, stanowiąca dowód, że był to właśnie wypadek;
- Prawidłowo zaprojektowany system pozwoli hodowcy spełniać rosnące wymagania klienta, zarówno w aspekcie społecznym, jak w świetle wymogów prawnych dla identyfikowalności produktu w łańcuchu żywnościowym;
- Procedury działania zostaną ujęte i zorganizowane w prosty, przejrzysty sposób;

- Sprawnie funkcjonujący system pozwoli na opracowanie trwałego planu technologii hodowli i działań w obrębie gospodarstwa;
- Doświadczenie pokazuje, że sprawny system rejestracji i dokumentacji wszystkich zdarzeń w obrębie hodowli ryb ułatwia pozyskiwanie ewentualnych funduszy kredytowych, operacyjnych bądź unijnych na cele inwestycyjne np. związane z kupnem maszyn i urządzeń w hodowli, modernizacji obiektu.